

AIEA

VLADIMIR NAZOR
BIJELI JELEN
ILUSTRIRAO JOSIP GENERALIĆ

VLADIMIR NAZOR
BIJELI JELEN

ILUSTRIRAO
JOSIP GENERALIĆ

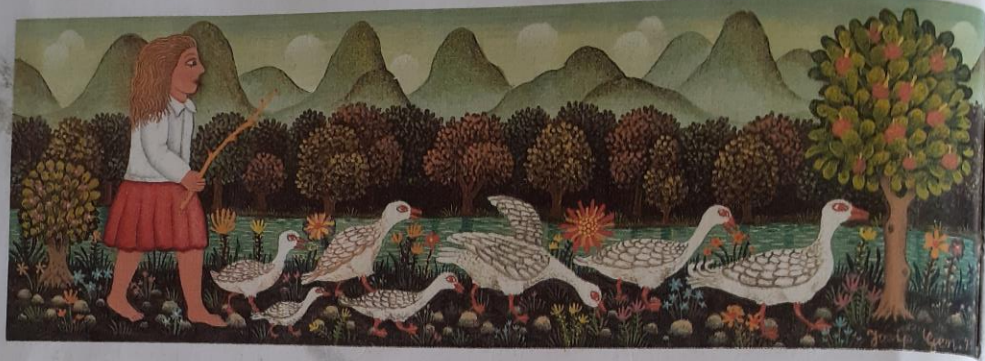

Priredio
Božidar Petrač

5. izdanje

ZAGREB
2005.

vala se Anka i bilo joj šest godina. Bila je male-
na kao da su joj stoprv četiri godine, žuta kao
vosak, mršava kao pile. Njezino je odijelo bilo
uvijek razdrpano, lakti goli, noge bose.

To bijedno siročče nije znalo za oca i za
majku, Roditelji su joj bili težaci, Umriješe, dok
je Anka bila jošte u pvojojima, Neka je tetka,
sluškinja gospodara Vranje, uze k sebi, Netom
je Anka znala trčati i skakati, turi joj tetka pa-
licu u ruku i nauči je kako će čuvati gospodareve
guske, Jedna od tih gusaka, mužjak Gagarilo,
bio je gotovo veći i snažniji od guščarice Anke.

Ona ga se malko bojala i morala je voditi guske na pašu kuda je on htio.

Anka je vodila svako jutro guske na neko maleno polje koje je potok
dijelio od podnožja velike planine pune šumâ i zvjeradi.

Prvi je išao gusak Gagarilo pružajući uvis vrat i sikćući na svakoga. Za
njim se gegalo jedna za drugom do sedam gusaka. Posljednja je išla guščarica
Anka s prutom u ruci, vičući na Gagarila da ide polaganije, jer da joj kamenje
ranjava bose noge.

“Ga-ga-ga”, zagakale bi guske netom stigle na polje. Gusak bi Gagarilo
skočio odmah u potok da po njemu šeta i lovi. Anka bi sjela na kamen i gledala
lugove po planini. Slušala bi kako vranjski lovci love po šumama zvjerad. Sad bi
čula jeku lovačkoga roga, sada viku lovaca, sad opet lajanje pasâ.

Bilo je koncem ljeta. Od noćne oluje i kiše bijahu nabujali potoci ispod
vranjskoga dvora. Guščarica je ležala usred grma i čuvala guske što su veselo
plivale po potoku. Grm ju je krio od pogleda s dvora i štitio je od sunčane žege.
Boležljiva i slaba, ona nije rado skakala i trčala. Onaj je grm bila uvijek njena
najmilija kućica.

Sunce je naginjalo na zapad kada guščarica ču lajanje pasa i viku lovaca.
Lovci su za nekim trčali kroz šumu prema potoku. Anka je htjela da izađe iz
grma i potjera guske na suho kada netko skoči preda nju. Bila je to izranjena
košuta koju su lovci progonili. Ona se šćučuri pokraj guščarice i pogleda je
svojim krupnim očima. Kao da je molila djevojčicu da je obrani i sakrije. Anka je
pogradi po glavi, ustupi joj svoje mjesto, pokrije ju granama i suhim lišćem te
izađe iz grma.

S druge strane potoka vidje lovce i mnogo pasa. Lovci se ljutili što je
potok tako nabujao, da ne može preko vode.

Lovac viknu: “Ej ti, guščarice, kamo je pobjegla košuta što je tamo
skočila?”

Anka nije htjela lagati, ali ne htjede ni izdati jednu životinju. Ona ne
odgovori.

Onda se lovac zacrvni od ljutine kao rak. "Da si mi blizu, sve bi ti kosti pucale. Gagarilova seko, hoćeš li progovoriti?"

Anka je i sada šutjela. Onda se lovac uzvrpolji kao da će iz kože skočiti. Digne kamen i baci ga na djevojčicu. Pogodi je u golo koljeno. Kamen razdere kožu, i krv poteče.

U taj čas zalajaše psi negdje drugdje. "Možda je košuta tamo!" vikne netko, i svi lovci udariše niz potok.

Lovci se bijahu prevarili. Guščarica nade košutu u grmu. Drhtala je od straha, zgurena pod grančicama i suhim lišćem. Anka zaboravila svoju ranu. Hramajući pode do pet puta potoku, zagrabila dlanovima malko vode te je ponese u grm. Pojila je životinju i prala joj rane. Košuta je mirno ležala i samo gledala u guščaricu svojim velikim dobrim očima. "Ja ću ti izvidati rane. Ja ću ti izvidati rane", šaptala je sirotica. Ali je košuti bilo više do toga da se malko odmori i da psi nekamo otiđu, nego da je guščarica liječi. Kada ću da su lovci već daleko, ona skoči, izađe iz grma, prođe polje, preskoči vodu, i nestade je u šumi.

"Ga-ga-ga, u šumu je pobjegla! Ge-ge-ge, ni hvala ti ne reče!"

naruga se gusak Gagarilo Anki.

Sirotica je razumijevala što joj gusak gače, ali se ipak ne naljuti. Ona sjedne uz potok i stade prati svoju ranu.

A gusak poče kreštati:

"Go-go-go, puklo Anki koljeno!"

Guščarica mu odgovori:

"Izadi, da idemo doma."

A gusak:

"Gu-gu-gu, knez ti sprema batinu.

Bježi Anko, u šumu!"

Gusak zapliva na drugu obalu potoka, uđe u neki grm i poče gakati:

"Gi-gi-gi, kud ja hoću, pođi ti!"

Uzalud ga guščarica zvala i mamila da se vrati; gusak je išao iz grma u grm. Anka je znala za gaz preko potoka. Ona pregazi potok i potrča šepajući prema Gagarilu. Gusak uđe u šumu a sirotica za njim. Najedanput ona ne ču i ne vidje više Gagarila. Uđe u šumu zovući ga neprestano. Ugleda pod nekim stablom nešto bijelo i potrča tamo. Ali ono nije bio gusak nego nekakvo bijelo cvijeće. Žuborenje vode nije više mogla da čuje. Padao je prvi mrak. Puta po šumi nije bilo. Ona ne znade, ni što bi ni kamo bi. Koljeno je boljelo. Sjede umorna na povaljeno deblo.

Djevojčica osjeti strah usred one šumske polutame i tišine. Sjedjela je tiho bojeći se da se štropotom ne izda kojoj divljoj zvijeri. Nije se usuđivala ni da zaplače. Suze joj tekle niz obraze, ali je stiskala zube da je nitko ne čuje.

Najedanput začu gdje nešto šušti u obližnjem grmu. "Vuk ili medvjed", pomisli sirotica i srce joj zadrhta. Ne maknu se i stisne oči da ne vidi zvijeri koja će je rastrgati.

Prođe nekoliko časaka. Anka osjeti da je netko položio glavu na njezina koljena i da joj liže ruku. Otvori oči i ugleda pred sobom košutu kojoj je malo prije spasila život. Upozna je po svježim ranama.

Gušćarica se ohrabri. Zagrlj životinju i zaplače nešto glasnije. "Košuto, košutice, smiluj mi se nesretnici! Ti imaš svoju šumu i svoje leglo. Ti imaš hitre noge i dobre oči. Ti imaš možda i svoga jelena i svoje mlado jelenče, a ja sam ti bez kuće, bez majke i bez braće. Vidiš kako sam bolna i ranjena. Smiluj mi se, pokaži mi put u Vranju!

Košuta je gledala Anku kao da razumije što joj djevojčica veli. Ona je i meketom i kretanjama osokoli da sjedne na njezina leđa.

Sirotica je poslušala. Uspe se na košutina leđa i uhvati je rukama oko vrata.

Košuta udari u trk. Hitro i vješto trčala je pod stablima, verala se između grmova i skakala po kamenju. Djevojčica se začudi kad opazi da je životinja nosi uz planinu, daleko od Vranje. "Kamo me to vodiš? Kamo me to vodiš, košuto, košutice?", šanu ona a košuta zameketa tiho kao da odgovara: "Ne boj mi se, djevojčice! Ne brini se, sirotice!"

Mjesec je bio već visoko na nebu kada životinja stigne na neki zaravanak. To je bilo mjestance mirno i sakriveno. Trnje, veprine, glog i dirake branile su ga sa sviju strana od zvjeradi.

Košuta preskoči glogov grm i uđe u čestu lješnjakâ i mladih jasena. Povali s leđa Anku na ležaj suha lišća i legne do nje.

Kada se mjesec digno još više na nebo, on zaviri malko i u ono grmlje. Uvelike se začudi kada vidje gdje neka malena, mršava i blijeda djevojčica spava noćas uz košutu u planinske ležaju.

Sunce granu. Jedan njegov trak udari o grm lješnjakov ispred jelenjeg ležaja, šmigne kroz grančice i pane na oči djevojčice koja je spavala. Gušćarica se Anka probudi.

"To nije moja staja! Gdje je Gagarilo i gdje su moje patke?" reče i otare bolje oči, jer je mislila da jošte sanja. Osjeti da je koljeno boli. Pogleda ga, vidje ranu na njemu.

"Ja sam sada sama i zapuštena u ovoj šumi. Košuta je nekamo pobjegla. Što će sada biti sa mnom?"

Kroz grane lješnjakove vidje daleke gore, plavetno nebo i zelena stabla. Sve je bilo svijetlo i veselo. Šuma je slatko mirisala. Negdje je daleko žuborio potok.

Gušćarica osjeti glad. Nedaleko od nje raslo je mnogo kupinâ; jagode su na njima bile debele i crne. Djevojčica ustane. U strahu da je koja zvijer ne ugleda, dokrade se tiho do kupinâ te poče da ih bere i jede. Drenjine su već crvenjele na drijenovima okolo ležaja. Ona ih mnogo pobere pa ih sakri u neku rupu.

Velik, crn kos doletje na obližnju smreku i zapjeva.

Djevojčica je slušala kosovo pjevanje i nečemu se čudila. Ona je danas razumijevala svaku riječ kosove pjesme.

“Zar u ovoj šumi ptice pjevaju čovječjim grlom?” vikne ona kosu, ali se kos prestraši i pobjegne kričeći kao lud:

“Čovjek je u jelenjem ležaju! Čovjek je u jelenjem ležaju!”

“Čovjek! Čovjek!” kriknuše malene ptice grmuše po svim granama.

“Čovjek! Čovjek!” zakrešti soko koji je krstario iznad šume.

Kos je i dalje letio sve dublje u šumu i kričao iz svega grla:

“Čovjek je u jelenjem ležaju! Čovjek je u jelenjem ležaju!”

Djevojčica vidje kako sada cijela šuma zna da je ona tu. Spopade je velik strah. Ona se vrati u ležaj i sakrije se u grm.

Granje zašušne ispred Anke, i košuta banu pred nju.

“Djevojčice, zašto si izašla iz ležaja? Zašto si pustila da te kos vidi?”

“Jer u ovoj šumi životinje pjevaju i govore kao ljudi”, odgovori joj Anka.

“Mi ne govorimo kao ljudi, nego tko jednom prospava noć u jelenjem ležaju, taj razumije govor i pjevanje svih šumskih životinja. Ti si ludo učinila što si se javila kosu.”

“Spasi me! Bježimo natrag u Vranju!” gotovo zaplače gušćarica.

“Sad je kasno. Velike su i malene životinje već opkolile naš ležaj”, odgovori košuta.

U taj čas ude u ležaj krasna životinja. Noge mu vitke i visoke; vrat dug, uspravan i pokriven malenom grivom; na glavi mu veliki, tvrdi rogovi. To je bio jelen.

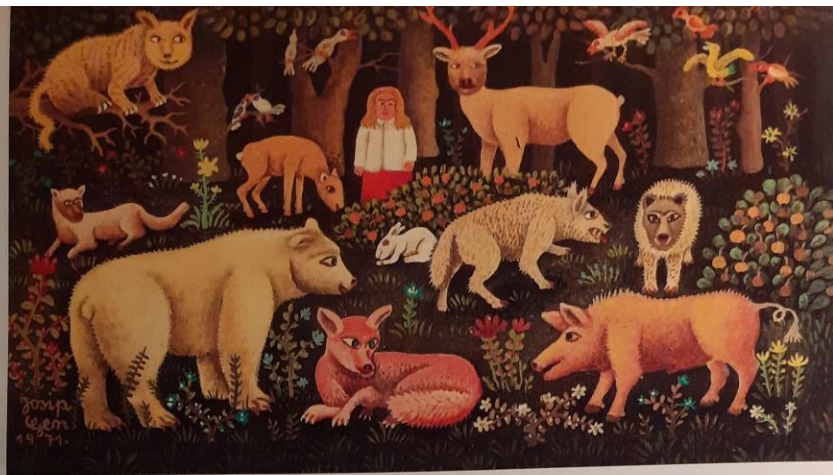
“Vitorože”, reče mu košuta, “pomozmi ovoj sirotici. Ona me je spasila od pasâ i noževâ. Ona je noćas spavala u našem ležaju. Dobra je i mirna kao jelenče.”

Jelen Vitorog pogleda siroticu i reče: “Znam je. To je gušćarica Anka. Gušćarice mala, ne boj se; ustani i dođi sa mnom!”

“Ne vodi me k onim životinjama! Čuj, kako vukovi tule i medvjedi brundaju! Oni će me rastrgati”, zaplače djevojčica.

Gušćarica ustane i pođe dršćući za njim. Uz nju je išla i košuta, a to je jadnicu tješilo i hrabrilo.

Oni prođu koz glog i veprinu pa stignu na poljanicu okolo koje su rasli hrastovi.

Na poljanici u hladu hrastovâ sakupila se mnoga zvjerad. Najodličnije mjesto ima velik, zdepast medvjed mrke dlake i širokih nogu. To je medvjed *Ljumo*, starosta šumski. Njega su planinske životinje izabrale glavarom zvjeradi jer je star i pametan.

Netom je Ljumo čuo od kosa da je čovjek u jelenjem ležaju, dao je znak da sve životinje pohrle tamo, da vide što se to zbilo. One će sada vijećati što da učine s onim djetetom.

Blizu Ljuma leži lisac, lukavi *Striko*, medvjedov prvi doglavlak i savjetnik.

Tu se našla sada i divlja svinja ili vepar. Tijelo joj je pokrivo čekinjama.

Zove se *Kiso*.

Nešto podalje legao je na kamenje čitav čopor životinja visokih nogu i jakih zubi. To su vukovi. Njihov je vođa vuk *Ovcoder*.

Na suhu granu visoka hrasta sjela je životinja žute dlake s tamnim prugama i kitnjastim repom. To je divlja mačka *Munjko*.

Začevi se sakrili u grmlju, a na grane stabala pale su mnoge šumske ptice da vide šta će se sada zbiti.

Ne potraja dugo i jelen *Vitorog* stiže na to zvjerinje sijelo vodeći prestrašenu djevojčicu.

Ljumo ustane: "Čujte me ptice, zmiije i zvjeradi! Ja, medvjed *Ljumo*, starosta vaš i gospodar šume ove, branič sam ovog čovječjeg laneta. Neka ostane kod nas u šumi. Ono ima na glavi dugu grivu koja se zlati kao i brk zrela kukuruza; prozvat ćemo ga zato *Zlatokosom*. *Zlatokosa* će živjeti u ležaju jelena *Vitoroga*. Jao si ga onoj životinji koja je krivo pogleda!"

"*Zlatokosa! Zlatokosa!*" zacvrkutaše ptice i poletješe daleko.

"*Zlatokosa! Zlatokosa!*" stade mijaukanje i kričanje po obližnjim lugovima.

ano, još prije zore, probudi se Zlatokosa u planinskome ležaju. Bila je sama. Jelen Vitorog i njegova košuta idu svake noći na pašu pa se vraćaju stoprv u zoru u ležaj. Tri su već godine što ih Zlatokosa čeka svako jutro. Kada vidi da su živi i zdravi, pušta ih da legnu i zaspu te ide u šumu.

Ona se sada vere kroz lješnjake. Stigla je na potocić. Pije i umiva se. Potrese glavom i vlasi joj se prospu na ramena i pleća.

Ona se odmah vraća u svoj log. Kraj njega je visoko stablo. Zlatokosi je dosadno čekati u ležaju pa se penje na drvo. Naučila je od vjeverice u šumi kako se mora penjati uz deblo i skakati od grane do grane. Mučila se time godinu dana, ali je valjano i naučila. Začas je stigla na vrh stabla i sjela na granu. Ziba se polagano na njoj i gleda kako već počinje svitati.

Najednom ogradi dlanovima usta i viknu: "Čuj! Čuj!"

"Čuh! Čuh!" ogłosi joj se netko. Ptica bučaste glave i zavinuta kljuna doletje joj tiho na granu.

"Dobar dan, Čuko!"

"Dobar dan, Zlatokosa!"

"A što si novo vidio i doznao ove noći u šumi, mudri moj Čuko?"

"Jučer su lovci lovili na Oštrome Kuku. Ubili su orla i orlovicu. Maleni je orlič ostao sâm u gnijezdu".

"Jadni orliču!" reče Zlatokosa.

"Još ću ti nešto kazati. Neka malena djevojčica ide sada prema šumi: Nosi kotaricu da bere gljive pod Oštrim Kukom."

"Ali tamo rastu samo otrovne gljive."

Čuk se uspravi i reče: "Čuj, Zlatokosa! Ako baš hoćeš, pomози orliču, ali se ne miješaj više u ljude. Zašto pomažeš ljudima, tim našim neprijateljima? Okani se toga! Nemoj da te medvjed Ljumo potjera iz šume ili da te dade vuku Ovcoderu. Čuvaj glavu, Zlatokosa!"

I Čuk, neprijatelj zore i sunca, pobjegne u šumu. Odmah se sakrije u svoju rupu.

Zlatokosa se zibala na grani. Zora se rumenjela. Sunce je granjivalo na vrhu planine. Djevojčica je sada češljala drvenim češljem svoju dugu kosu. One guste vlasi sjale se kao zlato na vrhu stabla.

Zlatokosa je gledala šumu, nebo i daleka seoca.

I ona zapjeva onako kako ju je naučila malena ptica ševa:

*"Oj, da mi je orô suri
Na br'jegu visoku!
Ja bih k nebu poletjela,*

*Zvezdice bih u pram djela,
Sunce na istoku!
Sunce na istoku!
Oj, da mi je jelen b'jeli
Na bistru potoku!
Jahala bih na igalo,
Sunce bi mi u pram palo.
Sunce na istoku!
Sunce na istoku!"*

Sunce je blistalo iznad šume.
Zlatokosa ovije pletenice oko čela pa se spusti polagano u ležaj.
Jelen i košuta već su umorni spavali u grmu.
Zlatokosa ih neko vrijeme gledala. Izade iz ležaja i pođe prema Oštrome Kuku.

Teškom mukom pope se Zlatokosa na Oštri Kuk.

Između dviju klisura nađe djevojka orlovo gnijezdo napravljeno kakogod grančicama i mahovinom. Oko gnijezda vidjele se izbacane dlake, perje i kosti.

Na dnu je gnijezda ležao orlić. Mladi je čučavac bio pokriven sivkastim pahuljicama. Netom ugleda Zlatokosu, otvori kljun i poče se derati: "Glad! Glad! Miša! Miša! Pticu! Pticu!"

Djevojčica mu baci u gnijezdo dvije crknute žabe. Orlić se poče ljutiti: "Ne ću toga! Pticu! Pticu!"

A Zlatokosa: "Bolje išta nego ništa. Gvozdenkljune mali! Ja ne ću da zbog tebe hvatam i zatirem ptice po šumi."

A Gvozdenkljun: "Ja sam kraljević. Pticu! Pticu!"

A Zlatokosa: "Ja sam čovječje lane, ali sada niti pijem vina niti jedem mesa, sira i hljeba. Voda i voće, to mi je sve".

Gladni orlić pojede preko volje obje žabe. Onda mu Zlatokosa baci u gnijezdo dvije ribice što ih bijaše ulovila u potoku.

Gvozdenkljun zakrešti: "Ja nisam patka! Ja nisam patka!"

A Zlatokosa: "Ja nisam košutica, ali jedem mnoge nekuhane trave. Pokušaj, kraljeviću!"

Gladni Gvozdenkljun pojede obje ribe.

Zlatokosa potrča u lug ispod Oštrog Kuka. Tražila je onu djevojčicu za koju joj Čuko reče, da dolazi u šumu brati gljive.

Tražila ju je, ali nije nikako mogla da je nađe.

*

“Cvôk! Cvôk!” ču najedanput Zlatokosa iznad glave. Kos je sjedio na vrhu stabla.

“Dobar ti lov, kose! Vidje li djevojčicu? Vidje li djevojčicu?” vikne mu ona.

“U bukovoj šumici. U bukovoj šumici”, zapjeva kos i poletje nekamo.

Zlatokosa se začas nađe u bukovoj šumici. Tu je bilo mračno i vlažno. Svuda debela mahovina i zelene paprati. Šareni klobuci otrovnih gljiva blistali se u polutama. Negdje se čulo kako vrutak tiho žubori.

Neka je djevojčica išla amo-tamo i brala najljepše gljive: “Ovu će pojesti majka, ovu brat Andro, ovu sestra Tonka, a ovu ja, mala Milica, majčina mezimica”.

I majčina je mezimica Milica bila sretna što je našla te lijepe gljive. Ona je mislila da lijepe gljive ne mogu biti otrovne.

Najedanput ču gdje je nešto šušnulo u grmu. Zadrhta. Vidje da je opet sve tiho pa se umiri i glasno reče: “Jadna guščarica Anka! Nju su vuci zaklali sred ove šume zelene”.

“Ne!” odjekne od nekuda neki glas.

“To je šumska jeka. Ona veli da guščaricu nisu zaklali vuci”, pomisli Milica. Milica zaviče...

“Šumo, hoću li jednu Anku još vidjeti ikada?”

“Da!” ču se opet glas.

I Milica pomisli: “Jeka je sigurno lijepa, dobra vila. Ja bih htjela da je vidim”.

I djevojčica vikne: “Jeko, smije li mala Milica da te šumicom potraži?”

“Traži!” odgovori joj glas.

I Milica poče da traži. No kad bi stigla u jedan grm, jeka bi joj se odazivala iz drugoga.

Milica je išla dalje tražeći uvijek jeku. Najedanput opazi da je ne znajući stigla na rub šume, baš blizu svoje kuće. Jeka nije bilo više čuti.

Milica pogleda u kotaricu. U njoj nije bilo ni jedne gljive. Ispale su joj kad se ono vukla kroz grmove.

Ona se vrati žalosna doma i reče majci što joj se sve dogodilo.

“Tko zna, je li to baš bila šumska jeka? Možda je za nas velika sreća što nisi donijela doma onih gljiva. Drugi put ne smiješ sama onamo”.

Pode na neku poljanicu punu cvijeća i poče se valjati po travi. Najedanput ču meket. Milo, veselo srnče potrča do nje. Zlatokosa ustane.

“Lane, lane mladano,
Skoči živo lagano!
Stigneš li me u tri skoka,
Don'jet ću ti travice
I hladane vodice
Iz svoga potoka.”

Zlatokosa udari u trk a srnče za njom. Do tri puta obađe u trku poljanu. Skočila je preko grma i preskočila potočić. Kada vidje da će je srnče stignuti, ona se baci u travu a srnče legne do nje.

“Sestrice”, reče joj srnče, “tko bi se sada s tobom mjerio? Još malo pa te ne bi ulovio ni moj otac srnjak”.

A Zlatokosa: “Eh, kad bi jelen Vitorog i njegova košuta dobili jelenče! Onda bih ja s njime rasla i vježbala se u trčanju. Ovako mi je katkada dosadno u Vitorogovu ležaju”.

“Al ja nešto znadem. Netko mi reče da će Vitorogova košuta dobiti jelenče”. Zlatokosa pljesnu rukama: “Kad bi to bilo bijelo jelenče!”

“Onda bi cijela naša šuma kliknula od dike i sreće. Taj bi jelen bio kralj u šumi. Al se bijeli jeleni rijetko vidaju”.

Zlatokosa zapjeva:

“Da je meni jelen b'jeli
Na bistru potoku,
Cv'jećem bih ga okrunila,
Rogovlje mu pozlatila:
Sunce na istoku!
Sunce na istoku!”

Zlatokosa ustane i pođe na vrelo starca Martina. Pokraj vrela nije bilo nikoga. Voda je žuborila. Krošnje stabala šumjele su naokolo.

Djevojčica digne sa zemlje kamenčić i popne se na jedno stablo. Tu se sakri i stade mirno čekati.

Ne potraja dugo, i ču se topot konjski. Mladi je Stjepan jahao na vrancu. Al je zoran i ponosan! Stjepan dojaše do vrela, siđe s konja, napoji vranca. Pusti da konj pase blizu vrela i sjedne ispod hrasta.

Šutio je, prisluškivao i obazirao se netom bi čuo da je što zašušnulo.

Kada vidje da uzalud čeka, on tužno uzdahne i ustane.

U taj čas padne ispred njega kamenčić.

“Ha”, klikne radosno. “Šumski duše, ti mi se opet javljaš!

Progovori! Pokaži se!”

Al je Stjepan utaman čekao. Ne ču i ne vidje ništa. Onda reče:

“Šumski duše, vilo ili čeljade, ti si tvrd prema meni. Ti si me naučio biti dobar i milostiv. Ja sada štitim siromahe i nevoljnike, a najviše djecu i starce. To mi je velika radost. Daj, siđi dolje da me što lijepo naučiš!”

Stjepan ču da je nešto šušnulo na hrastu, ali ne dočeka odgovora.

Onda reče: "Vidim, da ne ćeš ili ne smiješ govoriti s ljudima. Onda mi bar daj kakav znak. Kada bude od potrebe učiniti kome nesretniku dobro, ja ću ti pomoći".

Stjepan je gledao u stablo. On vidje da se nešto veoma tanko, dugo i sjajno spušta polagano iz krošnje. Dug, zlatan vlas pane mu na ruke.

On ovije oprezno vlas okolo prsta i reče: "Hvala ti! Kada budeš htjela da učinim kome dobro, pošalji mi vlas iz svoje kose, pa ćeš vidjeti!"

Stjepan zajaše veselo vranca; krenu prema Vranji.

Kada Stjepan otide, Zlatokosa side s drveta i stane pokraj vrele. Grabila je dlanom vodu i pila.

"Gu, gu, gu!" ču najedanput, i golub joj sjedne na rame.

"Sivko, kakvu mi vijest nosiš?" upita ga Zlatokosa.

A Sivko:

"Gu, gu gu!
Da te nadem, sestrice,
Obašo sam šumu svu.
Trči brzo pod borove.
Tamo sjedi medvjed Ljumo.
Za te pita. Tebe zove."

Golub odletje a Zlatokosa pohita prema borovima.

Tamo je zbilja sjedio ispred svoje pećine medvjed Ljumo, starosta šumske zvjeradi. Pred njim je stajalo nekoliko životinja. "Čovječe lane", reče Ljumo, "sjedi pokraj mene i slušaj što se tu o tebi govori."

Onda kos vikne sa stabla: "Ovo čovječe lane voli više ljude nego nas. Danas je pak otela otrovne gljive maloj Milici i dogovarala se s mladim Stjepanom".

Ljumo pogleda ljutito djevojčicu i reče: "Zlatokosa, brani se ako možeš!"

A Zlatokosa zapjeva:

*"Da je mama b'jeli jelen,
Sva bi šuma zapjevala,
Ljubav među nama cvala:
Munjko ne bi ptice klao;
Striko ne bi guske krao;
Poskoku bi iz zubića
Teko sladak med.
Oj, da nam je b'jeli jelen
Na bistru potoku!"*

*Sunce na istoku!
Sunce na istoku!"*

Svi su u čudu slušali Zlatokosinu pjesmu o bijelome jelenu.

"Što će nam čovječe lane bez bijela jelena?" rekoše Striko, Munjko i zmija.

"Ali vam ja ne mogu dati bijela jelena", vikne Zlatokosa i proli suze.

"Donesi nam tu sreću pa ćemo ti sve oprostiti", odgovori joj Ljumo.

U taj čas začu se buka negdje u šumi. Srne su meketale, ptice su kričale, kukci su zujali. Nasta trka i lijetanje. Svi su potoci žuborili. Sve su grane nešto radosno šumjele.

Munjko skoči na vrh stabla i mijauknu: "Što je? Što je?"

Uto doletje golub Sivko i guknu: "Bijeli jelen! Bijeli jelen!"

"Kakav bijeli jelen?" zabrunđa Ljumo.

"U ležaju jelena Vitoroga našlo se bijelo jelenče! U ležaju jelena Vitoroga našlo se bijelo jelenče!" zapjevaše sve ptice, i zažuboriše svi potoci, i zašumješe sve grane.

"Ala slave našoj šumi! Ala slave našoj šumi!" vikne Ljumo, pa se dignu i poče trčati prema ležaju jelena Vitoroga.

Sve životinje nagnuše veselo za medvjedom.

Laka kao gorska vila brzala je pred svima Zlatokosa i klicala: "Moj jelene bijeli! Moj jelene bijeli!"

rošlo je više godina otkad se u ležaju Vitorogovu našlo bijelo jelenče. Košuta ga dojila mlijekom, i ono je raslo skupa sa Zlatokosom. Sva se šuma ponosila njime; glas o njemu išao je nadaleko. Sada su sve životinje voljele Zlatokosu, jer je bijeli jelen uvijek bio s njom. Ona ga je vješto krila od lovaca i pasa. Vuk Ovcođer nije više ništa smio Zlatokosi. Ona je vladala u šumi kao kakva kraljica.

Kada bijeli jelen naraste i dobi krasno rogovlje, on postane tužan i neveseo.

“Što je tebi?” reče mu jednom Zlatokosa.

“Juče sam bio na Oštrome Kuku. Vidio

sam daleke šume, poljane, jezera i rijeke. Vidio sam nešto modro i neke otoke. Zar da uvijek živim u ovome lugu? Ovdje je uvijek jedno te isto.”

“A mi idemo u svijet!” vikne ona.

One večeri, netom se smrkne, Zlatokosa skoči na jelena pa hajde: u skok!

“Mi ćemo otići i vratiti se, a da nitko u šumi ne će doznati”, reče ona.

Izadoše sretno iz luga.

Jelen se zaigra preko poljane. Najednom stade i okrene natrag uške. “Sestrice”, reče, “netko trči za nama”. Ona se okrene i vidje daleko u tami zločeste oči koje se sjale kao žeravice.

“To je vuk Ovcođer. Ovdje nema Ljume, pa vreba na nas. Dok smo skupa, ne bojim ga se. Dođe li nam blizu, ti ćeš ga tjerati rogovorima, a ja kamenjem.”

Stigoše do široke rijeke.

“Drži se čvrsto za rogove!” reče jelen pa skoči u vodu i poče plivati. Usred rijeke Zlatokosa se okrenu i vidje na obali one zločeste plamene oči. Viknu: “Ej, Ovcođere! Da sam znala e ćeš i ti u svijet, bila bih ti sagradila most”.

Na drugoj obali rijeke opet ravnica, pa onda široka cesta. Pokraj ceste nešto se bijeljelo. “Što je ono?” zapita jelen. — “Ležaj za ljude: zove se kuća”, odgovori Zlatokosa.

“Ja bih htio vidjeti kuću i ljude”.

“Nosi me tamo, ali tiho. Gledaj, prozor je otvoren. Na njemu gori svijeća”.

Bijeli jelen potrča hitro i lagano prema kućici. Čudio se svijeći na prozoru. Mislio je da je ono zvijezda s neba pala, pa je htio da je bolje vidi.

Kraj otvorena prozora one bijele kućice stajala je neka žena. Držala je maleno dijete na krilu i gorko je plakala.

“Ne plači, majko; otac će naći brata Draga”, govorilo je dijete.

“Jao, ako ga ne nađe! Jadni moj Drago! Otišao je pred noć nekamo. Možda je utopio u rijeci. Možda je poginuo u šumi. Nema ni njega ni oca, koji ga traži.”

Žena ču gdje nešto šuška ispod prozora.

Vrata se otvore. S fenjerom u ruci ude otac. Bio je sâm, žalostan, umoran.

“Nema ga nigdje!” reče otac.

Majka skine svijeću i htjede da zatvori prozor. Baš u taj čas dvije joj ruke metnu Draga u naručaj. Žena cikne i zagrlji izgubljenoga sinčića. Htjede da vidi tko joj vraća dijete ali je vani bilo tamno i пусто.

Otac se zapanji od čuda. Potrča van, obađe kućicu, zovnu, viknu, ali nigdje žive duše. Začuden vrati se u stan, poljubi Draga, sjedne ga na koljena i poče ga pitati:

“Kamo si pošao pred večer?”

“Na rijeku, oče. Onamo, gdje je onaj drveni most. Baca sam kamenčice u vodu. Gledao sam kolobare. Spočetka su maleni, pa onda veliki, veliki.”

“A zašto se nisi vratio doma?”

“Došao je preko mosta neki pas. Velik je i crn. Zubi su mu dugi, dugi. U očima su mu dvije žeravice. On me gonio u vodu. Nije mi dao doma. Bilo je već tamno. Ja sam bježao i plakao.”

Crni me pas uhvatio zubima za odijelo. Bacio me na zemlju. Vukao me je na most.”

“A onda, sinko? A onda?”

“Onda je dotrčala velika bijela koza, ali bez brade. Koza je imala na glavi sedam rogova. Ona se tukla sa psom. Bola ga je rogovima.”

“Kako to, sinko?” čudio se otac.

“Onda je pas pobjegao. Došla je odmah neka dobra tetka.”

“Kakva tetka, sinko?”

“Jest! Jest! Dobra, mlada tetka. Ona me je digla i sjela je na bijelu kozu.”

“Tetka je jahala na kozi!” začudi se opet otac.

“Jest! Ona mi je rekla: Drago, nemoj nikad više na rijeku! Pa me je poljubila.

Koza je trčala. Došli smo pod naš prozor. Onda sam vidio da tetka ima duge zlatne vlasi. Tetka me je dala majci.”

Rijeka je vijugala kao golema srbna zmija po poljima i utjecala u jezero. Jezero je bilo veliko i okruglo. Sve naokolo rasle su trstike. Na desnoj obali crnio se pokraj bijele crkvice samostan.

Jelen je počivao sa Zlatokosom u grmu na obali jezera. Nije mogao da se nagleda vinograda punih grožđa i njiva punih klasja. Govorio je: “Da mi je trčati po onim ravnicama! Da mi je plivati po onoj vodi!”

A Zlatokosa: “Čekaj, dok pane noć! Sad bi te vidjeli ljudi i digli hajku na te. Za nas je sada doba da se spava. Jedan će od nas spavati, a drugi će bdjeti i stražiti.”

Jelen sklopi oči i odmah zaspi. Kad se probudi, reče: “Sestrice, jesi li što vidjela?”

“Jesam. Vidjela sam gdje neki starac vodi kravu na pašu. Mlado tele skače okolo njih.”

“Mi ćemo noćas zaviriti malko u njihovu štalu.”

“Možda. Velika im pogibao prijeti. Vidjela sam — znaš koga? Vuka Ovcodera. Sakrio se nedaleko od njih, hoće da otme tele.”

“Potjerajmo odmah vuka!” reče jelen.

“Ne!”, odgovori Zlatokosa. “Još je prerano”.

Mrak se hvata, i starac Luka tjera kravu i tele prema staji. Najedanput krava stane sva prestrašena, tele skoči ka kravi a Luka raskolači oči. Crna životinja s očima kao žeravica bijaše im zakrčila put. Luka se poče tresti od straha. Mjesto da digne štap, on pusti da mu pane na zemlju i uzmakne. U taj čas banu iza plota djevojka s dugom zlatnom kosom. Ona uze štap, zaprijeti njime životinji i potjera kravu prema staji.

Crna životinja potrča u staju i stane baš na vratima. Čekala je tele. Ali ona djevojka skoči kao strijela. Hitro i vješto lupne vratima i zatvori crnu životinju u staju. Onda djevojka potjera nekamo kravu s teletom.

Sve je to vidio Luka bježeći u samostan.

Starac uđe kao vjetar u sobu gdje su fratri večeravali. Stade ga vika: “Strašno! Vukodlak! Vještica! Krava! Tele! Štap! Staja!”

“Umiri se, čovječe! Sjedi i pričaj što ti se dogodilo”, reče mu fra Anselmo.

“Strašno, strašno! Vukodlak velik, crn, s plamenim očima i s dugim zubima čekao nas u mraku. Htio je progutati mene, kravu i tele.”

“Ti si pobjegao, a vukodlak je zinuo i progutao kravu i tele. I time je priča svršila”, reče u šali neki samostanac.

“Ne! Ne! Sada banu iz oblaka vještica sa žutim zmijama na glavi. Ona zatvori vukodlaka u staju, a kravu i tele ponese sa sobom u oblake.”

“Ha! Ha!” nasmijaše se fratri.

A fra Anselmo reče: “Luka, pozovi vrtlara i vratara! Uzmimo fenjere i batine. Da vidimo, je li vukodlak već pobjegao.”

I malena četa stiže odmah do staje. Fra Anselmo otvori, uđe i digne fenjer.

U jednome uglu čučio je vuk.

“Ti si to, Ovcodere!” vikne fra Anselmo. Lani si nam zaklao janje, a sad bi htio tele. Ali te netko ovoga puta prevario. Ljudi, nemojte ga ubiti, al ga naučite pameti!”

I kiša batina prošpe se na vukova leđa. Jedva živ pobježe iz staje u mrku noć.

Ljudi izadoše van. “A sada, gdje je vještica sa žutim zmijama na glavi?” reče u šali fra Anselmo.

Luka pogleda prestrašeno u oblake. U taj čas banu pred njih krava s teletom.

Vuk Ovcoder nije više trčao za jelenom i Zlatokosom. Oni su išli dalje. Gledali su izdaleka gradove i ljude. Skitali su se po morskoj obali. Motrili su kako ribari love ribe i kako mornari razapinju jedra na lađama. Jedne noći preplivaše neki morski tjesnac i stigoše na otok. Ovdje su rasle masline. Posvuda je vonjao ružmarin. Ali na otoku nije bilo šuma. Bilo im je teško kriti se od ljudi.

Oni preplivaše opet tjesnac. Popeše se s morske strane na vrh planine pod kojom je rasla njihova šuma. S onoga vrha vidjela se Vranja, Oštri Kuk i ležaj jelena Vitoroga.

“Svijet je lijep, ali je naša šuma ipak najljepša!” reče bijeli jelen.

Ču se šum krila, i Zlatokosa veselo krikne. Velik je orao stajao pred njima na klisuri.

“Gvozdenkljune! Gvozdenkljune!” klicala je Zlatokosa. “Kako si mi sada jak i ponosan, ti kralju sviju ptica!”

“Da nije tebe, bio bih poginuo od glada. Ali sada ne jedem više žabâ i ribâ”, odgovorio orao. “Kako da ti vratim dug, majčice Zlatokosa?”

A Zlatokosa: “Ja ću ti reći kako, S bijelim jelenom vidjela sam rijeku, jezero, grad, more i otok. Ti me ponesi u visinu da vidim mjesec i zvijezde!”

A Gvozdenkljun: “Dobro je. Budi večeras na vrhu Oštroga Kuka!”

Orao odletje a djevojka skoči na jelena koji jurnu prema Vitorogovu ležaju.

U šumi se lovio velik lov. Stjepan ne lovi. Otišao je daleko od lovaca. Luta po šumi gdje je mir i tišina.

Začu da netko trči lugom pa se hitro sakrije u grm. Virne. Oči mu zasjaše od čuda i sreće.

Na visoku, bijelu jelenu sjedjela je djevojka. Mlada, lijepa i zdrava držala se rukama za rogove, da ne padne sa životinje koja je letjela kao strijela. Duge zlatne vlasi lepršale su joj po zraku.

Prođe trenutak, dva, i jelena s djevojkom nestade.

Stjepan izade iz grma. Napokon ju je vidio! I on reče: "Ta će djevojka biti moja žena: Ili ona ili nijedna druga!"

Bijeli jelen i Zlatokosa nadoše u ležaju Vitoroga i košutu. Životinje se bojale izaći na pašu jer su lovci lovili gotovo po cijeloj šumi. Vitorog reče: "Mi smo strepili zbog vas. Tri su dana što vas nema. Dok love, ostanite s nama u ležaju. Amo lovci nikada ne dolaze."

A Zlatokosa reče: "Bijeli će jelen ostati s vama, sve dok se ne vratim. Čuvajte ga! Ja moram drugamo".

Netom se smrknu. Zlatokosa izade i pode u goru.

Na vrhu Oštroga Kuka ona nade Gvozdenkljuna. Uštap je baš izlazio. Mjesečina se točila kao mlijeko u lugove. U šumi je bilo sve tiho. Lovci su počivali; a životinje su bježale i sakrivale se.

"Hoćemo li, majčice?" reče Gvozdenkljun.

Ona mu sjedne na hrbat a orao odletje.

Visoko, visoko dizao se Gvozdenkljun.

Zlatokosa je gledala pod sobom. Zemlja je bivala sve manja; sjala je srebrnastom svjetlošću u Mjesečevim zrakama. Začudi se kad vidje da je Zemlja golema kugla, što nekamo juri.

Digne glavu i vidje nad sobom Mjesec, ali velik. I opet se začudi. Na Mjesecu su gore, puste poljane i korita širokih mora. Ona ne vidje ni zelenih perivoja ni vilinskih dvora. Na Mjesecu niti vode teku, niti valovi šume, niti lišće šuši: sve je golo i pusto.

"Naviše, navíše, Gvozdenkljune!"

Gvozdenkljun poletje među zvijezde.

Hiljade i hiljade zvijezda kretalo se u krugovima po prostoru. Jedne su zlatne, druge modre, treće crvene. Male zvijezde lete kao rojevi pčelâ; prosipaju se okolo Zlatokose. Izdaleka juri čudna zvijezda: čupava je, a vuče za sobom dug, sjajan rep. Ona se prošetala kao kraljica po plavome prostoru pa je nestade.

"Zlatokosa", reče orao, "kad se na Zemlji rodi koje čeljade, onda niče na nebu njegova zvijezda. Pokazat ću ti tvoju zvijezdu."

Zlatokosina je zvijezda treptjela visoko na nebu sjajna i velika. "Tebe čeka velika sreća", reče joj orao.

“A gdje je zvijezda mladoga Stjepana?” upita.

Stjepanova je zvijezda sjala daleko od Zlatokosine, ali su te zvijezde išle jedna prema drugoj. Sada već jure naporedo i bivaju sve ljepše. One se više ne ostavljaju.

“Što to znači?” upita djevojka.

“Ne znam”, odgovori Gvozdenkljun. “Ali ne zaboravi što si vidjela.”

U cik zore ponese Gvozdenkljun Zlatokosu na vrh Oštroga Kuka. U šumi je bio velik metež i buka.

Zlatokosa je trčala prema ležaju.

Soko proleti nad njom i zakrešti: “Lovci su oteli bijeloga jelena! Lovci su oteli bijeloga jelena!”

Bez daha banu Zlatokosa u ležaj i viknu: “Vitorože, košuto, kako se sve to dogodilo?”

“To najbolje zna Ćuko. Evo ga gdje dolazi.”

Ćuko doletje i poče pričati: “Sestrice, zlo i naopako! Ja sam sve vidio. Lovac navalio pri mjesecini na log vepra Kisa. Lovac njega nožem, a Kiso njega zubima. Oba su poginula.

“A bijeli jelen?”

“Vuk Ovcoder se vratio odnekuda sav isprebijan. Netko ga je izmlatio i izbatinao. Rekao je da si ti svemu tome kriva i da će ti se osvetiti. Urotio se s tvojom neprijateljicom, zmijom otrovnicom. Zmija doplazila amo pa slatkim riječima izmamila bijeloga jelena iz ležaja. Onda je Ovcoder navalio na nj i potjerao ga baš onamo gdje su bili lovci. Lovci su Ovcodera ubili, a bijeloga jelena zarobili.”

“A što je sada s jelenom?”

“Ja sam pred zoru letio okolo Vranje. Nešto sam vidio kroz prozore. Lovci drže bijeloga jelena zatvorena u sobi.”

Zlatokosa zakuka: “Jao, jao! Zašto sam noćas otišla među zvijezde i pustila, da se sve to dogodi!”

U šumi je sve tugovalo za otehim jelenom. Ptice nijesu više pjevale, potoci nijesu više žuborili, grane nijesu šumjele. Kao da je sve umrlo u zelenom lugu.

rođe godinu dana.

Jednoga dana donese Stjepanu golub Sivko zlatan vlas i hrastov list. "Vlas znači: dođi! Hrastov list znači: čekam te ispod hrasta pokraj vrela!"

I on pođe u lug. Putem se čudio šumi: ptice ne pjevaju, kukci ne zuje. Sve je mrtvo kao na groblju.

Stiže do hrasta.

Zlatokosa je sjedjela na kamenu blizu potoka. Obučena je u neko čudno odijelo što ga je satkala lišćem i travom.

Zlatna je kosa ovjenčava kao kruna. Ljepša je nego ikada, ali je tužna.

On dode do nje. Neko ju je vrijeme gledao pa onda reče:

"Kako se zoveš?"

"Sva me šuma zove Zlatokosa".

"Čuj, djevojko. Kaži cijeloj šumi: Neka šuma dade Stjepanu djevojku Zlatokosu, a Stjepan će dati šumi bijeloga jelena!"

Zlatokosa kaza: "Do tri ću ti dana reći što šuma hoće."

Ona ga tužno pogleda i ode.

Pred pećinom medvjeda Ljume stoje danas sve šumske životinje. Ljumo ih pozvao da čuju poruku.

"Zlatokosa, reci ti!" progovori medvjed.

A Zlatokosa viknu da je čuju svi naokolo: "Čuj, narode šumski! Stjepan je rekao ovako: Neka šuma dade Stjepanu djevojku Zlatokosu, a Stjepan će dati šumi bijeloga jelena!"

"Či, či, či! Mi ne damo sestrice Zlatokose! Či, či, či! Mi ne damo sestrice Zlatokose!" začirikaše ptice na granama.

Sve su šumske životinje voljele sestricu Zlatokosu. Vikale su: "Mi je ne damo!" samo su vuci tulili: "Mi ćemo je pojesti!" a zmije su psikale: "Mi ćemo je ugristi! Mi ćemo je ugristi!"

Onda Ljumo reče: "Ćuko je najpametnija životinja u šumi. On cijeli dan leži u rupi i razmišlja o svemu. Hoću da ga čujem!"

A Ćuko progovori: "Ja volim Zlatokosu, volim bijeloga jelena i volim šumu. Kazat ću što je pravo. Riba ne može živjeti na stablu; ptica ne može živjeti na dnu mora. Neka bude sve onako kako bi moralo biti. Neka se čovječe lane vrati ljudima, a jelenče jelenima!"

"Neka se čovječe lane vrati ljudima, a jelenče jelenima!" zašumi cijela šuma.

Prodoše tri dana. Stjepan pođe na vrelo i nade Zlatokosu. Upita je: "Što veli šuma?"
"Šuma veli: Neka se čovječe lane vrati ljudima, a jelenče jelenima!"
"To je pravo!" odgovori veselo Stjepan. "Ti ćeš sada doći sa mnom, ja ću odmah pustiti u šumu bijeloga jelena."

Poslije vjenčanja u dvorskoj crkvi slavio se pir u dvornici vranjskoga grada. Na čelu stola sjedjeli su nevjesta i mladoženja: Anka i Stjepan. Do njih je sjedio fra Anselmo koji ih je vjenčao.
Bilo je tu mnogo gospode, ali i nekoliko čudnih pozvanika.

Ali je jedna malena glavica sve nešto mislila i mislila. To je bio mali Drago iz one bijele kućice dolje blizu rijeke:

Drago najedanput vikne: "Dobra tetko, gdje je tvoja bijela koza sa sedam rogova?"

Gosti prasnuše u smijeh.

Ali Anka ustane, uza Draga za ruku i reče: "Dodi, da ti pokažem!" Zlatokosa povede Draga na široki doksat. Svi gosti podoše za njima.

Netom ona dođe do prozora, cijela se šuma pred njom uskomeša. "Eto sestrice Zlatokose! Eto sestrice Zlatokose!" stade cvrkutanje po lugovima.

Rojevi pticâ letjeli su prema balkonu. Čopori srna i jelenâ hrlili su iz šume. Svatovi su bacali pticama pregršti sjemenja a srnama naranče i jabuke sa stola.

"Tetko, ja hoću bijelu kozu sa sedam rogova" klicao je mali Drago.

"Eno je!" reče Anka.

Gosti pogledaše.

• Lijep, bijel jelen trčao je iz šume. Rogovlje mu se zlatilo na glavi. Skakao je lagan kao pero preko grmovâ. Preskoči potočić, zaigra po poljani i stade ispod balkona. Digne glavu, zagleda se u Anku i poče tužno meketati.

Ona nije mogla odoljeti. Potrči dolje. Stavi jelenovu glavu sebi na krilo i pogladi životinju po vratu i hrptu.

"Sestrice, dođi u šumu! Sestrice, dođi u šumu!" govorio joj jelen.

Al ga ona nije razumijevala, jer nije više spavala u planinskome ležaju. Nije više mogla da govori sa šumskim životinjama.

Nakiti mu rogovlje cvijećem te se vrati k svatovima.

Sutradan povede Stjepan svoju mladu ženu u neki veliki grad. Kada se vratiše poslije godinu dana u Vranju, ona je nosila na krilu lijepo muško čedo. Zlatokosa Anka nije nikada više vidjela bijelog jelena.

